

Ks. dr Piotr Jaworski

Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

ORCID: 0000-0001-5772-5334

Ks. Piotr Jaworski, [Recenzja:] Andrzej Antoni Wawryniuk, *Droga do chwały. Młodość i krąg rodzinny Tadeusza Kościuszki*, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2021, ss. 223, ISBN 978-83- 956345-6-7.

Fr Piotr Jaworski, [Review:] Andrzej Antoni Wawryniuk, *The Road to Glory. The youth and family circle of Tadeusz Kościuszko*, pp. 223, ISBN 978-83- 956345-6-7.

Uczestnictwo w corocznych konferencjach w ramach Światowego Forum Nauki Polskiej Poza Granicami Kraju, czy też lektura wielu niezwykle ciekawych publikacji naukowych i popularnonaukowych odsłania przed nami trochę smutną prawdę o życiu wielu Polek i Polaków, których dokonania o wiele bardziej ceniono poza granicami, niż u siebie w ojczystym kraju. Używając pewnego rodzaju analogii taka sytuacja wydaje się korespondować z biblijnym fragmentem przywołującym słowa Jezusa, że „żaden prorok nie jest mile widziany w swojej ojczyźnie” (Łk 4, 21-30). Rodzi się zatem nieodparta pokusa postawienia sobie pytania, jak wobec tego było z Tadeuszem Kościuszką, czy był ceniony bardziej przez rodaków, czy też podobnie, jak wielu innych, cieszył się większym szacunkiem poza granicami ziemi ojczystej?

Tytułem wstępu należy zauważyć, że Pan Profesor Andrzej Wawryniuk porusza w swojej monografii niezwykle ważne zagadnienia, które do tej pory nie znalazły należytego odzwierciedlenia w historiografii. Zagadnienie dzieciństwa, młodości, lat i okresu zdobywania wykształcenia nie był wcześniej przedmiotem dogłębnych analiz studiów. Wątek ten był jedynie poruszany w kontekście szerszych analiz obejmujących całokształt życia Kościuszki i koncentrujących się głównie na okresie jego aktywności wojskowej i politycznej.

Recenzowana książka - *Droga do chwały. Młodość i krąg rodzinny Tadeusza Kościuszki* po raz pierwszy szczegółowo opisuje najważniejszy okres w życiu przyszłego generała - dzieciństwo i młodość - a więc okres, w którym kształtowała się jego osobowość. Istotną w tym rolę odegrali rodzice - ojciec Ludwik Tadeusz, szlachcic z Siechnowicz, pułkownik Jego Królewskiej Mości, a także miecznik województwa brzeskiego oraz jego matka Tekla z Ratomskich Kościuszkó. Należy też zauważyć, że rodzina Kościuszków była wyznania rzymskokatolickiego, a pradziad Tadeusza posiadał prywatną kaplicę w dobrach rodowych - Siechnowiczach. Przykład rodziców ich wzajemny szacunek, miłość do dzieci oraz starania o jak najlepsze wykształcenie, w tym w szczególności Andrzeja Tadeusza Bonawentury zdecydowały o charakterach potomków, ich stosunku do ojczyzny, a w odniesieniu do przyszłego Naczelnika również reagowania na krzywdy innych, w tym uczestniczenia w walkach narodowo-wyzwoleńczych, w których przyszło mu w okresie późniejszym uczestniczyć.

Książka składa się ze wstępu, jedenastu rozdziałów, streszczenia w języku angielskim (executive summary), indeksu nazwisk i indeksu geograficznego oraz bibliografii. Niezaprzeczalnym walorem książki Pana Profesora Andrzeja Wawryniuka jest jej imponująca podstawa źródłowa. Monografia powstała w oparciu o dokumenty archiwalne z Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach, Archiwum Państwowego w Sankt Petersburgu, Archiwum Archidiecezji Lubelskiej, Staatsarchiv Solothurn w Szwajcarii, Archiwum Towarzystwa Cyncynatów w Nowym Jorku, Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych Ameryki, Muzeum Narodowego w Krakowie, Archiwum Państwowego w Krakowie, Archiwum Państwowego w Poznaniu, Wojewódzkiej Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie (rękopisy), Zakładowi Narodowemu im. Ossolińskich we Wrocławiu (rękopisy) oraz Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk (rękopisy).

Niezwykle bogata baza źródłowa nakazuje domniemywać, że w prezentowanej publikacji pojawi się wiele nowych wątków i ustaleń wnoszących garść nowych informacji do historiografii. Lektura książki w pełni potwierdza słuszność tych przypuszczeń. Przykładowo w księdze parafialnej znajdującej się w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, dotychczas nieopracowanej naukowo, odnaleziony został oryginalny wpis dotyczący chrztu Tadeusza Kościuszki. Są w niej także wszystkie akty urodzeń dzieci rodziców Tadeusza Kościuszki, w tym, nieznanego dotychczas w opracowaniach historycznych akt chrztu jego barta Stanisława, ur. w 1743 r. (s. 61). Książka Profesora Andrzeja Wawryniuka porządkuje również kwestię miejsca chrztu Tadeusza Kościuszki. Analiza księgi parafialnej z wpisami chrztów, w której znajduje się m.in. akt chrztu Tadeusza, dowodzi, że chronologia wpisów nie odpowiada chronologii chrztów. Znajdujący się powyżej aktu chrztu Tadeusza akt nr 477, w którym między innymi jako chrzestna występuje Tekla z Ratomskich Kościuszkowa, matka Tadeusza, pochodzi z maja 1746 r. Wtedy to o. Rajmund Korsak, lektor św. teologii, przeor w Hoszczewie [Hoszowie] (klasztor dominikański w ówczesnym woj. nowogródzkim) z Zakonu Kaznodziejskiego, ochrzcił Stanisława Majewskiego. Chrzestnymi byli: Adam Protasewicz - podstarości piński oraz Tekla Ratomska Kościuszkowa – miecznikowa woj. brzeskiego. Tadeusza Kościuszkę i Stanisława Majewskiego ochrzcił zatem ten sam zakonnik, niemający stałych związków z parafią w Kosowie. Być może bywał w niej sporadycznie, stąd - podczas jednej z jego wizyt - do księgi parafialnej wpisano oba chrzty, lecz bez zachowania chronologii. Z wielkim prawdopodobieństwem (i przy założeniu, że oba chrzty odbyły się poza kościołem parafialnym) w ten sposób można wytłumaczyć fakt, że metryka Stanisława Majewskiego ochrzczonego w maju 1746 r. (akt 477) poprzedza metrykę ochrzczonego wcześniej, 12 lutego 1746 r., Tadeusza Kościuszki (akt 478). Tymczasem w 1894 r. w katalogu Wystawy Kościuszkowskiej organizowanej w Muzeum Narodowym w Krakowie, w grupie pamiątek po Kościuszcze znajduje się „Dokument – kopia metryki Tadeusza Kościuszki z r. 1746 z aktów kościoła Klasztoru Dominikanów w Hoszczewie [Hoszczewie]. Identyczny wpis znajduje się oryginalnym katalogu wystawowym. Wzmiankowana metryka zapisana została pod numerem.

57. Dokument – Kopia metryki Tadeusza Kościuszki z r. 1746 z aktów kościoła klasztoru Dominikanów w Hoszowie.

MUZELIM Zbiory Akademii Umiejętności.

Opis kopii metryki urodzenia Tadeusza Kościuszki z akt kościoła przyklasztornego ojców dominikanów w Hoszowie [Hoszczewie]. Źródło: *Katalog Wystawy Kościuszkowskiej*, Kraków 1894, s. 13.

Analiza innych dokumentów i opisów dotyczących miejsca urodzenia Tadeusza Kościuszki wskazuje, że przyszedł on na świat w Siechnowiczach, a nie jak się powszechnie uważa na Merczowszczyźnie. Wiadomo, że w dzieciństwie Tadeusz Kościuszko korzystał z prywatnych korepetytorów. Niektóre źródła wspominają wuja - księdza jezuitę. Faktem jest, że dzieci państwa Kościuszków umiały pisać (zapewne i czytać) po polsku i francusku, a Tadeusz już jako dziecko potrafił bardzo dobrze rysować (s. 67).

Nieznany dotychczas okresem był pobyt Tadeusza Kościuszki w Kolegium Pijarów w Lubieszowie (od s. 67). Od 1755 r. wraz z bratem Józefem był on uczniem kolegium. Obaj zostali zapisani do infimy, którą Tadeusz powtarzał, a jego brat przystąpił do gramatyki. Józef ukończył wszystkie klasy, a Tadeusz infirmę, gramatykę, syntaksę i poetykę (bez retoryki). Nieznany jest powód dlaczego przyszły generał nie ukończył w całości program kolegium. Być może jedną z przyczyn była śmierć ojca. Z tego okresu o Józefie i Tadeuszu wiemy niewiele. Na szczęście zachowała się co prawda niepełna dokumentacja tej zasłużonej i kształcącej na wysokim poziomie placówki. Wiemy, że obaj Kościuszkowie uczyli się w kolegium od 1755 do 1760 r. Dwa prezentowane dokumenty są trudnymi do podważenia dowodami na to, że zarówno Józef, jak i Tadeusz, przebywali w tej szkole właśnie we wzmiankowanym okresie. Prawdą więc jest, że Kościuszko uczył się przez cztery lata w znakomitym kolegium pijarskim w Lubieszowie na Polesiu, szkole zreformowanej według reguł zalecanych przez Stanisława Konarskiego. Został zapisany w księdze zapisów szkoły lubieszewskiej pod numerem 1046.

On i jego brat Józef umieszczeni zostali w konwiktzie obywatelskim pod nadzorem jednego z nauczycieli za opłatą 48 czerwonych złotych rocznie, oprócz wyżywienia. To pewne, że między innymi i tutaj zainteresował się historią i obcymi językami, a być może czytał żywoty sławnych mężów Neposa czy Plutarcha, i że z tej lektury wyniósł na całe życie głęboki kult bezinteresownej pracy dla ojczyzny. W roku szkolnym 1758/59 Tadeusz w tzw. syntaksie uczył się następujących przedmiotów: historii czterech monarchii, arytmetyki, historii Polski i Litwy, łaciny oraz języka francuskiego, a w klasie następnej: historii Polski, łaciny, arytmetyki, metafizyki, fizyki, ramach której uczono między innymi o wodach, ziemi, a także o ciele ludzkim, w tym o oddychaniu i krążeniu krwi, logiki, języka polskiego, geografii i powszechnej i języka francuskiego. Wraz z Tadeuszem do kolegium uczęszczali między innymi: Klemens Orzeszko - strażnikowicz piński, Wiktor Korzenicki - chorążyc piński, Józef Mieczysławski - podskarbic zakroczymski, Józef Remiszewski, Leon Płaszkiwicz, Rafał Czerniakowski i Paweł Mądrowski. W trakcie nauki w Lubieszowie przyszły generał kolegował się między innymi z Rafałem Józefem Czerwiakowskim, ojcem chirurgii polskiej, przyszłym profesorem

Uniwersytetu Jagiellońskiego, naczelnym lekarzem w lazarecie głównym Insurekcji. Tadeusz Kościuszko opuścił kolegium w 1760 r. Wiadomo, że rozpoczął on naukę, gdy miał 9 lat i, jak się wydaje, edukację w tej placówce zakończył mając 14 lat (s. 70-71).

Swoją drogę edukacyjną kontynuował Tadeusz Kościuszko w Szkole Kadetów w Warszawie (s. 77). W korpusie kadetów, jak każdy z młodzieńców, Kościuszko otrzymał swój przydomek. Nazywano go „Szwedem”. Było to podyktowane między innymi tym, że jego koledzy, poznając wyprawy wojenne króla szwedzkiego Karola XII, dostrzegali w Tadeuszu niektóre cechy wspólne, takie jak porywczosć, przebiegłość i upór. Nie oznacza to, że przyszły generał nie posiadał innych, bardziej pozytywnych cech. Były to przykładowo: umiejętność zachowania spokoju, skromność i zdolność do pokonywania wszelkich trudności. To właśnie w Szkole Rycerskiej, kierując się dobrem ojczyzny, oddał się przede wszystkim pracy, kształcąc swój umysł a także charakter. Dalsze jego - już dorosłe życie – wielokrotnie potwierdzało, że walcząc z wieloma przeciwnościami, przyjmował je z charakterystyczną dla siebie pokorą, pokonując każde upokorzenie, czy niesprawiedliwość, których często doznawał (s. 81-82).

W trakcie pobytu w Szkole Rycerskiej Kościuszko szczególnie lubił matematykę, historię powszechną, historię Polski oraz rysunki. Na ostatnie z wymienionych zainteresowanie i uzdolnienia, podczas jednej z wizyt, zwrócił uwagę Stanisław Poniatowski, chwając go za staranność i dokładność. Prawdopodobnie właśnie w tym czasie, kształcąc umysł i charakter, nakazywał sobie więcej, niż tego wymagał program i regulamin. Za własne hasło przyjął zwięzłą rzymską maksymę, że ze wszystkich zwycięstw największym jest zwycięstwo odniesione nad sobą (s. 85). Należy też podkreślić, że jednym z nauczycieli Tadeusza Kościuszki był w tym czasie jezuita Adam Naruszewicz, który w Korpusie Kadetów wykładał historię (s. 88-89). Z pobytu Kościuszki w Szkole Rycerskiej do dzisiejszych czasów zachowały się dwa zeszyty: do filozofii i religii, chociaż w wykazie takich przedmiotów nie ma. Znajdują się one w Muzeum Narodowym w Krakowie, a dodatkowo również z religii - w Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk (s. 90).

W tym okresie, a także w dorosłym życiu Tadeusz Kościuszko był gorliwym katolikiem. Wychowany przez wspomniane placówki oraz wierzących rodziców, zawsze miał przy sobie niewielkie ołtarzyki przed którymi się modlił (s. 56 i 57). Jeden z dokumentów z Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach informuje, że Kościuszko już jako generał w czasie insurekcji 1794 r. został ojcem chrzestnym syna Ogińskich.

Recenzowana monografia wnosi również nowe ustalenia odnośnie kwestii śmierci i pochówku Tadeusza Kościuszki. Autor przywołuje wystawiony w Solurze w Szwajcarii nieznany akt zgonu Tadeusza Kościuszki (s. 58-59). Jego tłumaczenie brzmi: „Akt zgonu Tadeusza Kościuszki wypis z księgi zmarłych kościoła parafialnego w Solurze (Szwajcaria). Roku Pańskiego 1817 dnia 15 października zmarł jaśnie oświecony i szlachetnie urodzony Pan Tadeusz Kościuszko, ostatni wódz Rzeczypospolitej Polskiej i dnia 19 tegoż miesiąca i roku odprowadzony przez wielbłą kapitułę kościoła katedralnego zarazem parafialnego pod wezwaniem św. Męcz.[enników] Ursa i Wiktora, przez całe duchowieństwo tak świeckie jak i zakonne, przez senatorów i sędziów Trybunału Najwyższego i Niższego, przez magistrat miasta, przy wielkim natłoku ludu i cisnących się pomnych na dobrodziejstwo jego, ubogich; pochowano w kościele N.M. Maryi Niepokalanego Poczęcia w Solurze 26 października 1817 r.”. Należy zauważyć, że Kościuszko przed śmiercią przyjął ostatnie namaszczenie. Badania

prof. Andrzeja Wawryniuka doprowadziły do ustalenia także miejsce pochówku Józefa brata Tadeusza Kościuszki oraz szwagra Piotra Estki (publikowane są dotychczas nieznane ich akty zgonu). Obaj spoczywają na cmentarzu parafialnym w Wisznicach, pow. bialski, a siostra Anna została pochowana na cmentarzu parafialnym w Wielączy koło Zamościa (akt jej zejścia był dotychczas nieznany). Ustalono również, że po śmierci rodziców jedynym krewnym ze strony ojca był mieszkający na podlubelskim Sławinku jego wuj Jan Nepomucen Kościuszko, stryjeczny brat Ludwika Kościuszki, ojca Tadeusza.

Ponadto dzięki recenzowanej monografii opublikowano po raz pierwszy skan projektu Orderu Cincinnaty, wysokiego odznaczenia wojskowego Stanów Zjednoczonych, który otrzymał Tadeusz Kościuszko. Ustalono na podstawie inwentarza cerkwi grecko-katolickiej w Dołholisce, że jako votum za uratowanie życia Tadeusz Kościuszko zawiesił obok obrazu Matki Boskiej on Order Orła Białego, a nie jak się powszechnie uważa Order Cyncynata (s. 133). Monografia przywołuje także ważny dokument odnaleziony w Archiwum Państwowym w Grodnie, z którego wynika, że Tadeusz Kościuszko 4 kwietnia 1817 r. Tadeusz Kościuszko uwalnia chłopów z Siechnowicz od pańszczyzny (s. 76).

Znaczna część pracy poświęcona została czasom współczesnym i dotyczy historii budowy kościoła w Dołholisce, jako votum narodu amerykańskiego, przede wszystkim Polonii za bohaterską postawę T. Kościuszki w obronie ich Ojczyzny. Lokalizacja świątyni to miejsce, gdzie kiedyś stała cerkiew grecko-katolicka.

Recenzowana praca koncentruje się na życiu bohatera od urodzenia do okresu młodzieńczego, jedynie w kilku przypadkach wykraczając poza tę umowną cezurę czasową. Skąd skupienie na tym okresie? Domniemywam, że Autor chciał w ten sposób zrealizować zamiar przedstawienia jak największego zbioru źródeł historycznych, w tym wielu rękopisów Kościuszki i materiałów dotyczących jego młodzieńczego okresu. Dokumenty te rozproszone są w wielu archiwach. Znaczna ich część nie doczekała się wcześniejszego opracowania naukowego. Dodatkowo, odbiegając od politycznej i wojskowej działalności Kościuszki, zasadne wydaje się przedstawienie okoliczności i środowisk, które kształtowały przyszłego Naczelnika, budowały jego charakter i wpływały na widzenie świata.

Monografia wypełnia więc lukę w biogramie Tadeusza Kościuszki dotyczącą dzieciństwa i młodości, tak przecież ważnych i decydujących o jego późniejszej działalności, o bohaterskich czynach w obronie Ojczyzny, ale również o czynnym udziale w walkach na kontynencie amerykańskim wspólnie z późniejszym prezydentem Stanów Zjednoczonych George Waszyngtonem. Słowa uznania należy również wyrazić pod adresem Autora recenzowanej monografii Pana Profesora Andrzeja Wawryniuka nie tylko za kolejne dzieło w Jego bardzo bogatym dorobku naukowym, ale również za to, że na przykładzie Tadeusza Kościuszki pokazał w swojej publikacji jak ważny jest aspekt troski o środowisko, w którym dorasta człowiek. Imponująca podstawa źródłowa stanowi nie tylko potwierdzenie dla tej tezy, ale także jest dowodem naukowej docieklivosti, rzetelności badawczej, kompetencji i erudycji Autora, który sukcesywnie wypełnia kolejne luki w historiografii.

Streszczenie:

Recenzowana książka - *Droga do chwały. Młodość i krąg rodzinny Tadeusza Kościuszki* po raz pierwszy szczegółowo opisuje najważniejszy okres w życiu przyszłego generała - dzieciństwo i młodość - a więc czas, w którym kształtowała się jego osobowość. Istotną w tym rolę odegrali rodzice - ojciec Ludwik Tadeusz, szlachcic z Siechnowicz, pułkownik Jego Królewskiej Mości, a także miecznik województwa brzeskiego oraz jego matka Tekla z Ratomskich Kościuszko. Należy też zauważyć, że rodzina Kościuszków była wyznania rzymskokatolickiego, a pradziad Tadeusza posiadał prywatną kaplicę w dobrach rodowych - Siechnowiczach. Przykład rodziców ich wzajemny szacunek, miłość do dzieci oraz ich starania o jak najlepsze wykształcenie, w tym w szczególności Andrzeja Tadeusza Bonawentury zdecydowały o ich charakterach, stosunku do Ojczyzny, a w odniesieniu do przyszłego Naczelnika również reagowania na krzywdy innych, w tym uczestniczenia w walkach narodowo-wyzwoleńczych, w których przyszło mu w okresie późniejszym uczestniczyć.

Monografia wypełnia więc lukę w biogramie Tadeusza Kościuszki dotyczącą dzieciństwa i młodości, tak przecież ważnych i decydujących o jego późniejszej działalności, bohaterskich czynach w obronie Ojczyzny, ale również czynnym udziale w walkach na kontynencie amerykańskim wspólnie z późniejszym prezydentem Stanów Zjednoczonych George Waszyngtonem.

Summary: The reviewed book - *The Road to Glory. The youth and family circle of Tadeusz Kościuszko* describes in detail for the first time the most important period in the life of the future general - childhood and adolescence - and therefore the time in which his personality was shaped. Parents played an important role in this - father Ludwik Tadeusz, a nobleman from Siechnowicz, a colonel of His Majesty, as well as a swordfish from the Brzeg voivodeship and his mother Tekla from Ratomaska Kościuszko. It should also be noted that the Kościuszko family was Roman Catholic, and Tadeusz's great-grandfather owned a private chapel in the family estate - Siechnowicze. The example of parents, their mutual respect, love for their children and their efforts to obtain the best education, in particular Andrzej Tadeusz Bonawentura, determined their character, attitude towards the Motherland, and in relation to the future Chief, also reacting to the harms of others, including participation in national fights. -the liberation, in which he had to participate later.

Thus, the monograph fills the gap in Tadeusz's biography concerning childhood and youth, which were so important and decisive for his later activity, heroic deeds in defense of the Homeland, but also active participation in the battles on the American continent together with the later president of the United States, George Washington.

Słowa kluczowe: Tadeusz Kościuszko, Andrzej Wawryniuk, recenzja, młodość, środowisko rodzinne, wzrastanie.

Keywords: Tadeusz Kościuszko, Andrzej Wawryniuk, review, youth, family environment, growing.

Bibliografia:

- Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, opr. z inicjatywy Benedyktynów tynieckich, wyd. V, Warszawa 2000.
- Hapanowicz P., *Kościuszko – Żołnierz Wolności*, Kraków 2008.
- Kopczewski J.S., *Tadeusz Kościuszko*, Wydawnictwo Interpress, Warszawa 1971.
- Łotysz S., *Wynalazczość polska w Stanach Zjednoczonych*, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2013.
- Malski W., *Amerykańska wojna pułkownika Kościuszki*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Wyd. 1. Warszawa 1977.
- Morkowski J., Drewnowski B., *Kościuszko w Szwajcarii 1815-1817*, Warszawa 2016.
- Nowak J.R., *Co Polska dała światu*, t. I-II, Wydawnictwo Maron, Warszawa 2001.
- Polski wkład w przyrodznawstwo i technikę. Słownik polskich i związanych z polską odkrywców, wynalazców oraz pionierów nauk matematyczno-przyrodniczych i techniki*, t. I-IV, pod red. Bolesława Orłowskiego, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk, Wydawnictwo Aspra-JR, Warszawa 2015.
- Powstanie Kościuszkowskie i jego Naczelnik. Historia i tradycja*, red. T. Kulak, M. Frančic, Kraków 1996.
- Storożyński A., *Kościuszko. Księżę chłopów*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2018.
- Szyndler B., *Tadeusz Kościuszko 1746 – 1817*, Warszawa 1991.
- Wojtasik J., *Tadeusz Kościuszko w świetle polskich publikacji*, „Niepodległość i Pamięć” 18/2 (34) 2011, s. 131-143.
- Zahorski A., *Naczelnik w sukmanie*, Kraków 1990.

Nota o autorze recenzji: Ks. dr Piotr Jaworski, kapelan Szpitala Specjalistycznego im. E. Szczeklika w Tarnowie, nauczyciel-katecheta. Zainteresowania: historia ze szczególnym uwzględnieniem historii Kościoła i historii wychowania. Członek zespołu naukowo - badawczego projektu *Parafie i Kościoły Polskie w USA* realizowanego przez Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Kontakt: 11szach4@gmail.com

Adres: Pilcza Żelichowska 95; 33-210 Olesno; województwo małopolskie; Polska